

La reina Violante de Bar y el pleito sucesorio de la Corona de Aragón

La muerte intestada y sin directa sucesión legítima del monarca Martín el Humano planteó un gravísimo problema, que en vida de aquel soberano había ya sido previsto en las diferentes ocasiones en que fué incesantemente importunado con el fin de que señalase y declarase concretamente su futuro sucesor, ora con prematuras e inconsideradas solicitudes de ambiciosos y poderosos parientes, ora con las intrigas de cortesanos afectos a distintos pretendientes de la Corona.

Ante tales y tan reiteradas instancias el monarca don Martín sólo concretó o exteriorizó su postrer deseo de que se concediese su trono a quien correspondiese por justicia.

Después de acaecida la muerte de aquel augusto rey, Violante de Bar, viuda de Juan I de Aragón, durante una larga permanencia en el Real Sitio de Valldaura, en aquellos agitados y azarosos días que precedieron al Compromiso de Caspe, hubo de ocuparse del negocio de la sucesión de la Corona del reino de Aragón, en apoyo de un pretendiente predilecto de tan augusta reina, su nieto don Luis, duque de Calabria, hijo de doña Violante y del duque de Anjou, que se titulaba rey de Nápoles.

La reina Violante de Bar no vaciló en expedir diferentes cartas en las que intercedía a favor de su candidato favorito para ocupar el trono del reino aragonés, fundando su derecho en la proximidad del parentesco de su patrocinado con los últimos monarcas de Aragón, si bien por línea femenina.

No es por demás recordar que el pretendiente propuesto por la viuda del monarca Juan I de Aragón era el mismo que los embajadores de Luis y de Violante, de Nápoles, a raíz del segundo matrimonio que el rey Martín contrajo con Margarita de Prades, al felicitarle por tal enlace, le hicieron una demanda de herencia al trono catalanoaragonés a favor del hijo de aquellos príncipes, solicitando además que su inmediato sucesor fuese educado en la corte de Aragón.

El rey Martín el Humano, mostrándose molesto, no quiso escuchar semejante súplica, juzgándola como prematura, ya que tan sólo para complacer a sus reinos y cumplir el deseo de dejar un heredero directo acababa de contraer segundas nupcias.

El interés del epistolario de la reina Violante de Bar, expedido desde

la mansión real de Valldaura, sobre tan apasionante pleito sucesorio, nos induce a publicarlo íntegramente, no sólo por el valor del contenido de su texto, sino también por su estilo literario, desarrollado en brillante forma y clara exposición; y aun por la variedad de argumentos empleados en una calurosa y entusiasta defensa de su favorito pretendiente al trono de Cataluña y Aragón.

En primer término destacan las misivas dirigidas a los jurados y prohombres de la ciudad del Turia, diputados del General del reino de Valencia, justicias, jurados y prohombres de la ciudad de Játiva y villas de Alcira, Morella, Castellón del Campo de Burriana, Alicante y Orihuela (doc. I).

Además, sobresalen también las epístolas enviadas al obispo de Valencia (doc. II), al noble Bernardo de Centelles, y a otros miembros de la nobleza valenciana, tales como Guillermo Ramón de Centelles, Olfo de Próxida, Gilaberto de Centelles, Jimeno Pérez de Arenós, Jaime Romeu, Vidal de Vilanova, Pedro de Montagut, Juan Carbonell, Juan de Torregrossa y Guillermo Gencor, sin olvidarse del baile general de Valencia, Simón Miró (doc. III).

No faltaron otras exhortaciones escritas mandadas directamente al Conde de Pallars y a Roger Bernardo de Pallars (doc. IV); a los justicias, jurados y hombres buenos de Tarazona, Zaragoza, Calatayud, Teruel, Daroca, Albarracín, Alcañiz y Jaca; gobernador y justicia de Aragón, al noble Pedro de Urrea, baile general de Aragón, y al merino de Zaragoza; como asimismo a Juan y a Blas Fernández de Heredia (doc. V).

El nieto de Violante de Bar, Fernando de Castilla, es asimismo ampliamente informado por ésta sobre el referido negocio de la sucesión de la corona (doc. VI), así como lo fueron el arzobispo, obispos, justicia, nobles, barones, caballeros, escuderos, ciudadanos y mandaderos de las ciudades y universidades del reino aragonés, en aquel entonces congregados en la ciudad de Zaragoza (doc. VII).

El copioso epistolario de la reina Violante se complementa con sendas cartas dirigidas a los Condes de Pallars y a los nobles Luis de Perellós, Ramón de Bages, Guerau de Rocabertí, Guillermo Hugo de Rocabertí, Bernardo de Cruilles (doc. VIII); Pedro de Fenollet, Vizconde de Illa y de Canet, Roger Bernardo de Pallars (doc. IX); don Alfonso, Conde de Denia (doc. X); Lucas de Bonastre, Bernardo Vilar (doc. XI); al doctor en Leyes Juan Mercader (doc. XII); Juan de Foix, Vizconde de Castellbó (doc. XIII), y, por último, al ~~marqués~~ justiciero del reino de Sicilia, Bernardo de Cabrera (doc. XIV).

José M.ª MADURELL MARIMÓN

I

Valldaura, 18 julio 1410.

«La reyna Yoland.

Justicia, jurats e prohomens cars e ben amats. Ja sabets com a Nostre Senyor Déu, a la potència del qual no és lícit contrastar, ha plagut apellar a la sua santa glòria, lo senyor rey don Martí, frare nostre molt car, sens fill o altre legítim descendent d'ell, per la qual raó la successió del regne e de la corona real d'Aragó, per vera e clara justicia e per rahó manifesta, pertany al ínclit don Luis, net primogènit del senyor rey don Johan, de loable memòria, marit que fou e senyor nostre, molt car, lo qual és fill de la reyna de Jherusalem e de Secilia, filla sua e nostra.

Et be creem sapiats com vivint lo dit rey don Martí, la decla[ració feta] de la dita successió per tolre tots duptes e obviar a materia de s[obre] fon requesta e demanade declarar. E per lo dit rey de Jherusalem e de S[icilia], nostre fill, pare del dit ínclit infant don Loís, foren trameses e[m]baxa]dors al rey e a la terra, les ofertes que aquells faeren al dit sen[yor] rey e a la Cort de Catalunya, com encara no fosen pasats pu[s] avant ves vosaltres, ja creem les sapiats, ells demostr[aren] la gran confiança que havien e continuament han en vostra leal fe[eltat] e naturalesa.

Ara après mort del dit senyor, nostre frare, lo dit ínclit infant e tots los reys e senyors de son linyatge son en aquell mateix primitiu e continuat propòsit, ço és, de proseguir e demanar ab benivolència e plaer dels staments de la terra la dita successió per justicia.

Per tal, notificantvos les dites coses, vos pregam, tant afectuosament com podem ne sabem, que davant tots altres afers, los quals en neguna manera se poden a aquest comperar, donets tota diligència que la Congregació general dels regnes e terres se faça, per veure, examinar qui és aquell, al qual per justicia pertany la córona real d'Aragó, axí com lo senyor rey, nostre frare, en sos darés dies, ha ordenat e disposat que vostre rey e senyor, sia aquell al qual sia atrobat pertanyer per justicia, com lo negoci és de tal natura e tan singular, jamés no fou vist, trò ara en aquesta casa que la triga lo fà molt perillar.

E en veure e saber aquesta justicia de qui és, devets vosaltres éser pus diligents e curosos que los competidors per vostra indemnitat e per lo gran perill que us hi và, com hi vaia la salut universal de tots los regnes e tot quant havets.

En lo qual ajust veurets, Déu volent, la claritat de la justicia, car aqui creem, certament, seràn convocats e apellats tots aquells qui dret hi pretenen, e plenerament hoits.

Nos que us conexam bé, e havem raó de conèxervos, havem hauda en

vosaltres tots jorns gran confiança e podemlay ben haver, car cert és, si en lo món hà naturalitat e fidelitat de gents en vosaltres tostemp fo atrobada, e creem fermament que serà huy mes que jamés, com lo càs sia pus urgent, que anch no fon qui pot pensar que vosaltres qui us hi va tan gran coronà de feeltat e naturalesa, la qual ab gran esforç, vostres predecessors han tostemp mantenguda e observada, e s'és tan estesa e publicada per lo món, volguesets ara perdre'n per afecció, inducció o favor injustes o dampnades com nos no us pregam, sinó de justícia, e de la expedició de aquella, a la qual fa per vostre propri e gran interès, sots obligats. Cert és la part del nostre net no hà pensament del contrari.

Aquest infant, nèt del dit senyor rey don Johan e nostre, és aquell qui en vosaltres hà confiança, e tots los reys e senyors de son linyatge. Aximateix, aquest, és net e de la sanch de tots los altres reys d'Aragó, antecessors seus, devallant per dreta línea, sens nengú fallir; no'n sab hom en lo món altre que tants avis e assedents reys en la Casa de Aragó haia jamés aguts, com si alguns son devallants o descendents dels reys d'Aragó pasats, aquest és devallant o descendent d'aquells mateix; e mes avant és descendent d'altres reys d'Aragó, ço que no ha nengú altre demanador fora aquest. Si la successió, és per aquest declarada la qual vos pregam, Déu qui és vera justícia, l'ay don sens escàndel, si per dret és sua.

Per aquest infant venen a la Casa d'Aragó, grans honors, profits, augmentacions o creximents de regnes e senyories, tranquilitat, concòrdia, e aliançes, e benefici en la terra, de gran regiment en pau e justícia, mes que nengú altre que al món sia, segons que notoriament podets veure, si per ventura justícia dona que a altri e no a ell la dita successió pertany. Placia a Nostre Senyor Déu, que la don a aquell de qui és per justícia sens afany d'ell e de vosaltres e sens scàndel.

Nos vos dehim e us prometem, e fem ferma cvicció e fiança, que jamés per ell ni per la Casa de França, ni per algun de son linyatge, en aquesta terra serà feta novitat, enuig ni desplaç, si és trobat a nengun altre pertanyer per millor dret e justícia, ans lo rey, son pare, e tots los altres reys e senyors de sa sanch, hauràn per frare e bon amich, aquell al qual per justícia la dita successió pertanyerà, e a tots vosaltres amigablement per recomanats.

Perque vos scrivim de les dites coses per vostra consolació sabents que n'aureu plaer. Pregantvos, encara, que en lo dit feyt, e en la celeritat e cuyta, vullats ésser diligents per benefici dels afers ab la intenció pura, axí com de vosaltres se pertany, tota affecció, passió, amor o interès privat, apart jaquits, car en aquesta guisa Nostre Senyor Déu, qui es justícia e amador d'aquells qui ab dret tot li guarden, endreçarà a tots nosaltres, e us darà la gràcia e illuminació del Spririt Sant, sens la qual tan gran fet no's poria bonament concloure, per la qual migançant vostre justificat propòsit haurets en lo món, laor e glòria perpetuàl.

Dada en la Casa de Valldaura, prop Barchinona a .XVIII. dies de juliol, l'any de Nostre Senyor .M.CCCC.X. La reyna Y[oland].

Domina regina mandavit michi Bernardo de Gallach, protonotario.

Fuit directa iusticia, iuratis et probis hominibus civitatis Valencie.

Similis literi fuerunt misse universitatibus infrascriptis Deputatis Generalis regni Valencie.

Iusticie, iuratis et probis hominibus civitatis Xative.

Iusticie, iuratis et probis hominibus ville Algecire.

Iusticie, iuratis et probis hominibus ville Morelle.

Iusticie, iuratis et probis hominibus Castilionis Campi Burriane.

Iusticie, iuratis et probis hominibus ville Alcant.

Locumtenenti gubernatoris ultra Senxona, iusticie, iuratis et probis hominibus ville de Oriola.»

ACA (= Archivo de la Corona de Aragón), reg. 2055, ff. 53-54 v.º

II

Valldaura, 18 julio 1410.

«Venerable pare en Christ. Ja veets com lo senyor rey nostre frare, al qual Déu don santa glòria, és passat de la present vida sens fill, o altre legítim descendent de son còs, per la qual raó, la successió de la corona real d'Aragó per clara justícia e raó manifesta, ven dretament al inclit don Loís, nèt primogènit del senyor rey don Johan, marit e senyor qui fon nostre, de alta recordació.

E be creem sapiats, com en vida del rey, nostre frare, la dita successió per justícia fon requesta declarar per los enbaxadors del rey Loís, nostre fill, pare del dit infant. Et durant aquesta requesta, la qual se'm metia en via de execució, lo dit senyor rey és mort, après mort del qual havem entès la justificada e bona intenció que vos havets hauda en aquests afers, la qual cosa par ben vostra.

Et cert és totstemps havem pensat de vos ço que veem, ço és, intenció vera e justificada, sens afecció o interès privat, per la qual raó aconseguirets gran laor, honor, renom e bona fama, com lo contrari sia misèria perpetual, ab perdició de ànima e de cors, la part del nostre net, tota vegada ha demanada justícia sens scàndel, la qual huy en dia, vol e entén abraçar.

Et per ço, com vos venerable pare en Christ, sots la pus singular persona d'aquex regne, e mirall dels altres, vos pregam e encarregam tant com podem, que tengats tota bona e honesta manera, axí com de vos se pertany, que la Congregació general dels regnes e terres, se faça per

fer examinació del fet e haver clara e indubitada conxença de aquell, en manera que les gents sapien a qui deuen lur fidelitat guardar.

Et pregamvos afectuosament que la justícia de nostre net, dessús dit, vostra honestat e virtuosa consciència, tots temps salva, vullats haver per recomanada.

Et si algunes coses, venerable pare en Christ, volets que nos façam per vos, scrivitsnos ab confiança.

Nos scrivim als diputats del General asats larch, e per ço, com sabem vos sots del nombre de aquells, vos scrivim ab la present axí breu.

Dada en Valldaura, a XVIII. dies de joliol l'any .M.CCCC.X. La Reyna Yoland.»

Domina regina mandavit michi
Bernardo de Gallach, protonotario.

La reina Yoland. Al venerable pare en Christ lo bisbe de València.

ACA, reg. 2055, f. 55.

III

Valldaura, 18 julio 1410.

«Mossèn Bernat. Entès havem la justificada e bona intenció que vos havets en aquests afers, que huy tenits entre mans de la successió del regne a qui pertany per justícia, pux lo senyor rey don Martí, nostre frare, a qui Déus don santa glòria, és mort sens fill o altre legítim descendent de son cors, per la qual cosa, si continuats yostre bon propòsit, axí com de vos se pertany, e creem fermament que u farets, aconseguirets, gran lahor, honor e renom e bona fama, que és lo maior be que l'om pot haver en lo món, e per lo contrari, ni vos ni los altres, no poriets haver sinó gran desavançament, perdió de ànima e de còs, e misèria perpetual, car Nostre Senyor per aquesta virtut de justícia, ha fetes e fà en lo món, axí universalment com singular gràcia, favors, honors e avançaments a aquells qui de bon cor la guarden, molt cassos ne hà en la Santa Scriptura dignes de gran memòria, los quals a vos no cal allegar, com per aquesta virtut sola se conserven los regnes en pau, concòrdia e grans riqueses.

E com nos per lo gran interès de nostre net, hauriem gran plaer que la dita justícia fos breument regoneguda e examinada, com la triga sia perillosa d'escàndel, per la gran ponderositat del fet.

Per ço, vos pregam, tant afectuosament com podem, que donets tota diligència que's faça la Congregació general dels regnes e terres, e de tots los staments, per fer examinació del dit fet, e haver clara e indubitada conxença de aquell, en manera que sapiats aqui devets guardar vostra fidelitat; car pux congregats siats ab la intenció bona e justifi-

cada, sens afecció o interès privat, lo qual en aquest càs deu cessar, e no obrarà res de hò, sinó destrucció perpetual, havem en Déu ferma confiança que breument veurets e conexerets la claritat de la justícia e dret de qui és.

E jatsia vos e tots los altres siats per vostra fidelitat e naturalesa obligats a aquesta cosa; emperò per la bona fama e intenció justa, que vos hi havets mostrada trò ací, e mostrarets més anant axí com fer devets e sots tengut... nos reputam a vos per tenguda a fervos honor, gràcia e mercè.

Pregantvos, més avant, que tingats tóta honesta e savia manera que los embaxadors que en aquesta Congregació vendràn, sien persones savies, enteses, e sobretot de bona consciència, amants Déu, veritat e justícia, car pux lo principi e la intenció és bona. Fiats en Nostre Senyor Déu, qui és vera justícia, que él ho conclourà, segons se pertany, e relevarà vosaltres de tot perill, ab retribució a caséu, digna de mèrits.

Dada en la Casa de Valldaura, prop Barchinona, a .XVIII. dies de juliol l'any de Nostre Senyor .M.CCCC.X. La reyna Y[oland].

Domina regina mandavit michi
Bernardo de Gallach, protonotario.

Fuit directa nobili Bernardo de Centelles.

Similis literi fuerunt misse alijs nobilibus et hominibus regni Valencie infrascriptis.

Mossèn Guillem Ramón de Centelles.

Mossèn n'Olfo de Próxida.

Mossèn Gilabert de Centelles.

Mossèn Eximèn Pérez d'Arenós.

Mossèn Jacme Romeu.

Mossèn Vidal de Vilanova.

En Pere de Montagut.

Micer Johan Carbonel.

En Johan de Torregrossa.

En Guillem Gencor.

A mossèn Simón Miró, batle general del regne de València.»

ACA, reg. 2055, ff. 55 v.º-56.

IV

Valldaura, 21 julio 1410.

«La reyna Yolant.

Comte. Certificamvos que nos per gràcia de Déu som perfetament guarida del accident que haviem haut, asats perillós. E per ço com sabem n'aurets plaer, vos scrivim la present.

[7]

Mes avant, vos certificam com en los affers de la successió del regne, nos entenem en manera temprada e justificada per lo interès e clara justícia de nostre net. Et jatsia alguns dels altres competidors asagen a demostrar sforç de fet a part de fora, e tractegar per asagar si la dita successió sens conexença precedent se porian tirar.

Emperò, nos confiam tant de la ignida fe e naturalesa de les gens d'esta terra, que ni trachtes ni menaces o pareñories los faràn fer error, maiorment tant gran com aquesta seria.

Et per ço, la part de nostre net sperarà la determenació de la justícia, si donchs algún dels competidors evans no asajava de fer lo contrari; e lavors aquell, e los senyors de son linyatge, faràn ço que per rahó semblants d'ells deuen fer.

E com nos haiam en vos gran confiança, e sapiam certament e clara la natural e virtuosa intenció vostra, per ço vos pregam jatsia superfluu a semblant de vos, que en vostre primitiu e justificat propòsit, vullats tots jorns perseverar; car jatsia hi siats astret per vostra fe e naturalesa, empero encara nos vos prometem que us ne serem tots temps obligada, e jamés no ho posarem en oblit.

Dada en la Casa de Valldaura, prop Barchinona, a .XXI. de juliol l'any de Nostre Senyor .M.CCCC.XI. La reyna Y[oland].

Al egregi e amat nostre lo compte de Pallars.

Similis littera fuit directa. Rogerio Bernardi de Pallars.»

ACA, reg. 2055, f. 56 v.º

V

Valldaura, 28 julio 1410.

«Justicia, jurados e hombres buenos. Certa somos no ignoredes como el senyor rey, nuestro caro hermano e senyor vuestro, es passado d'esta vida a la gloria de los padres santos, segun nos havemos firma speranza, no dexando fillo ni descendient legitimo suyo, la qual cosa recomtamos con no poco desplacer. Et creamos no res menos seer a vosotros manifesto que viviendo el dito senyor rey, nuestro hermano, por tal que algunos se eran gabados e jactatos apres que nuestro muy caro nieto el rey de Sicilia ovo rendido l'alma al Creador, la successión d'esti regno pertanesçer a ellos, si el dito senyor rey, nuestro caro hermano, que Dios haia, pasava d'esta vida sin legitimo descendient, segunt que Dios ha ordenado, nuestro caro e muyto amado fillo el rey de Jerusalem e de Sicilia, havia anbiado al dito senyor rey, hermano nuestro, e a los regnos e terras suyas, sus ambaxadores por intimar e notificarles, e mostrar clarament

como la dita successión en el caso antedito, pertenesca al ínclito don Loys, fillo del dito nuestro caro fillo e de nuestra cara filla, su müller, nietos del muyt excellent príncep e senyor, el senyor rey don Johan, marido e senyor nuestro, de gloriosa memoria, por la qual razón los ditos ambaxadores, havian proposido delant el dito senyor rey, hermano nuestro, e en las Cortes generales de Cathalunya, las quales se celebravan en Barchinona, e asimismo al Consello de la dita ciudad, do havia gran multitud de pueblo, la buena e clara justicia del dito nuestro nieta, por la qual cosa havían obtenido del dito nuestro caro hermano, e de las ditas Cortes e Ciudad de Barchinona, buena e justa respuesta, e a Dios acceptable, e por aquella misma instancia e razón, el dito senyor e nuestro caro hermano, havia intimado e mandado con sus letras a vosotros, e a todas las ciudades e universidades de su senyoria, por expedición e iluminación del dito negocio, el qual es tan arduo e tan grant, que mas no poría, que dentro certo tiempo huviesedes e huviesen ab[is]ados vuestros, e sus solempnos mandaderos a la ciudad de Barchinona.

El qual negocio Dios no ha permetido no eser pervenido a devida conclusión, por la muert del dito senyor rey, nuestro hermano. E como el Creador de todas cosas, el qual no sabe cerrar las puertas por su innada misericordia, ab aquellos qui han firma e buena esperança a ell, haya iluminado los coraçones de los regidores presidentes, oficiales, vesinos e habitantes en las ciudades, villas e lugares de la senyoria del dito senyor e hermano nuestro, supido la muerte de aquell a proferit per la boca la cosa que Dios quiere e ama, es a saber, que justicia sia dada en e sobre la successión antedita, ad aquell a quien pertanescerà, de que hoviéremos e havemos en nuestro coraçón, tanta e tant grant alegría, que por la boca no la poríamos splicar, reputantes seer cosa divinal mas que humanal.

E creemos firmament, esto prosedir de la radicada naturalesa e fieltad del pueblo d'esta senyoria, el qual entre los otros regnos e senyorios es dotado e coronado sin variación alguna.

O como es singular gloria e laor, e sobirana riqueza, haver tal e tan inextimable fama e renombre de lealdat, como havedes vosotros e los otros súbditos ab aquesta senyoria; o como vos deveades sforçar de no perder lo que vuestros predecessors han adquirido, mayorment atendida la última voluntad del dito nuestro hermano, en la qual ha ordenado e mandado el dito regno seer de aquell a qui pertanescerà por justicia, abriendo a nosotros carrera, la qual deveades seguir, e de aquella no deviar en alguna manera, por do vos rogamos e amonestamos, el mas que podemos, que asín como bien havedes començado bien, lo metades a devida fin e conclusión, car no serien dignes de laor las cosas bien començadas, si la fin era sinistra.

Et esforçatvos en bien treballar que la dita justicia se veyá prestament e sin scándalo, car por la boca de verdat, somos ciertos que mala ventura será ab aquell por el qual verna scándalo.

Nos havemos confiança en Nostre Senyor Diós, que ell illuminará vuestros coraçones en dar la justicia a quien pertenescerà, como aquesto sea la salud universal de todas las gentes. Et el contrario será perdición e infamia perpetual, que por ninguna cosa no se poría reparar.

Dado en la Casa de Valldaura a .XXVIII. dies de juliol en el anyo de Nuestro Senyor .M.CCCC.X. La reyna Y[oland].

A los bien amados nuestros, los justiciás, jurados e hombres buenos de la ciudat de Taragona.

De hac materia fuit scriptum episcopo Tirazone.

Similis litera fuit directa iuratis et probis hominibus civitatem Cesar-augustem.

Similis litera fuit missa civitati Calataiubi. Et alia similis aldeis Calataiubi.

Item, a Terol. Et alia aldeis.

Item, a Daroqua. Item, a les aldees.

Item, Albarrazi. Item, a les aldees.

Item, Alcanyiz. Item, civitati Jacce.

De hac materia fuit scriptum gubernatori Aragonie, justicia Aragonum, nobili Petro d'Urrea, baiulo generali Aragonum; merino Cesarauguste; Iohanni Fernádes d'Eredia, militi; Blasio Ferrádes d'Eredie.»

ACA, reg. 2055, ff. 57-58.

VI

Valldaura, 29 julio 1410.

«Muyt alto, muyt caro e muyt amado nieto.

Nos la reyna Yoland d'Aragón, vos abiamos muyto saludar assin como aquell por a quien querriamos Diós dassé tanta vida, honra e salud, como a nos misma.

Rogantes vos, el mas que podemos, que todas horas que avinient vos será, nos querades certificar de vuestro estado e sanidad, a nuestra grand consolación e plazer. E si de nos, vos plaze saber, certificamos que al fazer de las presentes, nos eramos en buena sanidad e convalésencia corporal, constituida la gracia de Diós mediant.

Muyt alto, muyt amado, e muyt caro nieto:

Certificamos vos, como nos havemos hovido grand e singular plazer de la justificada e buena intención que vos havedes en la successión d'este regno d'Aragón, e de la justa, buena e valerosa profierta que los ambaxadores por vos abiados ad aquesta tierra han feyta a los regnos d'Aragón e de Valencia, e al principado de Cathalunya, por la qual rasón nos havemos abiado por mossén Ferrando de Vega e por el doctor Johan Gonçáles d'Azevedo, amba-

xadores vuestros, e havemos largament fablado con ellos d'esta materia, present mossén Rubert de Xalus, senescal de Carcasona, uno de los embaxadores de nuestro muyt caro e muyt amado ermano, el rey de França, como los otros embaxadores ensemble con ell abiados, no fuesen aún legados aqui, e present no res menos los embaxadores de nuestro muyt caro e muyt amado fillo, el rey de Jherusalen e de Sicilia, certificantes vos, muyt alto e muyt amado, e muyt caro nieto, que la intención del rey de Francia, e del dito nuestro fillo, e del duch de Burgunya, e de los otros duques e senyores de la Casa de Francia, qui aquesta successión demanden por la illustre Yolant, filla nuestra, prima vuestra, o por lo inclito don Loys, nieto nuestro, fillo de la dita nuestra cara filla e del dito rey, fillo nuestro, es fundada en justicia, e contra justicia non la demanden, ni la entienden demandar, antes quieren, e han grant plazer, que aquesta justicia sea claramente vista e examinada en plaça, segura e reposadament.

Et por tal, muyt alto, muyt amado, e muyt caro nieto, como nos havemos visto e conosciado vuestra clara e justificada intención sobre aquesta successión, nos vos abiamos nuestra intención con la present carta, es a saber, que nos hauriamos grant plazer que la justicia de la dicha successión fuesse e pertenesciesse a la dita illustre filla nuestra on al dito su fillo, nieto qui es del senyor rey don Johan, marido e senyor nuestro, de gloriosa memoria, e nuestro, el qual infante don Luys es muyt acostado de parentesco con vos.

Empero do e caso que la dita successión por justicia non fuese suya, o non pertenesciesse a ell, nuestra afección e querer, es que vos delant todos otros, hoviesedes de la dita successión buena justicia, como por el grant parentesco e afinidat de sangre, que es entre vos e los ditos nuestros infantes, nos e nuestra cara filla, la reyna, nos terniamos por dicho que el reyno e senyorio de Aragón, no sería sallido ni transportado de la consanguinidad, e acostamiento de parentesco del dito senyor rey e marido nuestro, el senyor rey don Johan, tio vuestro, que Dios haya, antes lo hauriamos por cosa nuestra propia; asin que por la dita rasón, e otras muytas, e encara por el grant amorío que nos havemos enta vos, si de nuestros infantes non era la justicia, queríamos e hauríamos sobirán plazer que fuesen vuestra, sobre todos otros.

Por aquesto muy alto, muyt amado, e muyt caro nieto, vos rogamos, el más afectuosament que podemos, por conservación de la amistad e liança, que la Casa de Castilla ha ovido todos tiempos e ha con la Casa de França, que por conservación e firmeza del parentio, afección e amorío que es entre vos e la dita reyna, nuestra filla, e el dito nuestro nieto e nos, la qual de todo nuestro coraçón, queremos e cubdiciamos observar e crescer por a todos tiempos, que en los aferes e actos de la dita successión, vos e la part del dito nuestro nieto, como entramos hayades demostrado una justificada e buena intención, seades un querer e un coraçón, en aquesta forma e manera, es a saber, que vos seades en ayuda de los

ditos infantes noestros, e en esforçar su partida, en obtener la dita successión si e caso que por drecha justicia le pertenesca.

Et asimismo ell, e la su parte, sea en ayuda e esfuerço vuestro, en obtener la dita successión si por drecho e rason a nos pertanesce.

Et en esto seades todos un coraçón e un querer. Certificantes vos, que si esta órden e manera será servada entre vosotros, entramos la dita successión sin falla alguna, la justicia será de los ditos nuestros infantes, o vuestra, sinés algún escándalo, la qual cosa sería plazient e muyt acceptable a Nuestro Senyor Diós, e al mundo, e a las gèntes d'esti regno, mucho provechoso.

E como nos largamente hayamos fablado de aquesta materia, segunt dito es, con los ditos vuestros ambaxadores, los cuales havemos encargados que vos scrivim de aquesta materia.

Rogamos vos, el mas que podemos, que vista la present carta e hovido las cartas de nuestros ambaxadores, nos queredes rescrivir e responder de vuestra buena intención sobre esto.

E si algunas cosas, muyt alto, muyt amado, e muyt caro nieto vos plazen que nos fagamos por vos, nos las faremos de buen talant.

Et sea, muyt alto, muyt caro, e muyt amado nieto, la Santa Trinidad, todos tiempos en vuestra guarda.

Scripta en la Casa de Valldaura, en el territorio de Barchinona, a .XXIX. dias de julio en el anyo de Nuestro Senyor de .M.CCCC.X. La reyna Y[oland].

Al muyt alto, muy caro, e muyt amado nieto, el infante don Fernando de Castilla.

La reyna Yoland d'Aragó.»

ACA, reg. 1055, ff. 58-59.

VII

Valldaura, 30 julio 1410.

«Reverend, venerables padres en Christo, justicia, nobles, barones, cavalleros, ciudadanos, mandaderos e hombres boenos. Bien creemos sea a vosotros, e a cada uno de vos manifesto, como el senyor rey, hermano nuestro, muyt caro, es passado d'esta vida, segunt a Diós ha plazido, sin fillo ni otro legitimo descendiente suyo, la qual cosa recontamos con no poco desplazer, e creemos no res menos, no ignoredes como viviendo el dito nuestro hermano, que Dios haia, nuestro muyt caro, e muyt amado fillo, el rey Loys, havia abiado sus ambaxadores al dito hermano nuestro, e a las ciudades e universidades de su senyoria, por intimarles, e mostrar clarament que pues la divinal potestat, havia ordenado que el rey de Si-

cilia, nieto nuestro, muyt caro, fillo e primogénito del dito nuestro hermano, havia finido sus dias naturales, sin infantes legítimos, la successión d'esti regno pertenecía al ínclito don Loys, fillo del dito rey Loys, e de nuestra muyt cara filla, su muller, asin como más prohismo a la Casa d'Aragón, la qual enbaxada avía feyto el dito rey Loys, por tal qué algunos aprés murt del dito rey de Sicilia, se eran jactados la dita successión pertenescer a ellos en el caso antedito.

Et como el dito nuestro hermano, el qual avia comenzado discotir el dito negocio, con su noble consello, previniendo la dita muert, no haya podido determenar e concluir aquell, considerado que es tan arduo e tan grande, que más no poría, por descargo de su consciencia haya mandado e ordenado en su última voluntad, que la justicia sia dada en e sobre la dita successión ad aquell qui mes prohisme será a la Casa d'Aragó per línea recta, segunt que aquestas cosas constan por cartas públicas.

Por aquesto, intimantes et notificantes, vos las ditas cosas, las quales creémos, segunt dito es, ser vulgares por todas partes. Et por descargo de la ánima del dito nuestro hermano, vos rogamos e amonestamos, el mas que podemos, que por todo vuestro poder, todas parcialidades e affecciones desordenadas, olvidadas, e apart posadas, querades treballar e instigar con esfuerço baronivol, segunt requiere el present acto, e el mas breu que seer porá, que la pura e clara justicia sea vista, e bien examinada, e la Congregación general de todos los regnos e tierras, se faga prestament, como atendido la magnitud e grandesa del dito negocio, toda cuyta e sceleridat hi sea laguio.

Et no creades que el rey de Francia, ni el duch de Burgunya, ni los otros duques e senyores de la Casa de França, los quales han tomado e toman esti negocio por proprio, ni encara el dito rey Loys, qui eran, ni vos queramos, ni demandemos favor desordenada, sino pura justicia, ni cubdiecemos esti negocio seer visto e examinado por lugares apartados, mas en notables e grandes plaças, do haya personas las mas solempnes, notables e justificadas que ser porán, amantes Dios e sus ánimas, e esquivantes todas affecciones desordenadas.

Et, en esta manera Dios, que es vera justicia, defendrá vuestras personas e bienes, de todos scándalos e inconvenientes, e por el contrario lo que no podemos ymaginar, los multiplicará, de que seriadés vosotros causa e razón, los quales no se porían reparar en alguna manera.

Cierta somos que vuestra prudencia e buen seso, cumple a tanto que, sabe bien considerar como veder e fazer esta justicia solempnament, e por personas notables, discretas, savias e amantes Dios, es cerrar la puerta a todos malos escándalos que al regno se podiesen seguir, car cada uno de los demandantes por rasón s'en deurán contentar, e como ni huviessen algunos de perversa e mala intención, que no lo fisisse Diós, que es pura verdad e justicia, e defenedor de aquella, será todos tiempos con nosotros.

E si en otra manera, la dita successión se tractava, es a saber, por vías

oblitas, injustas e dampnadas, podeades e deveades pensar e ymaginar que cosa es deserieto, e como lo toman las gentes, e asimismo que beneficio, o que fruytos sende porian seguir en esti regno, ultra la gran pérdida que auriades feyta del mas notable joyel que sia en esti mundo, es a saber de tan anticada feeltat e naturalesa que es en vosotros.

Porqué, otra vegada, vos [a]mon[es]tamos, e rogamos que, sin dilación alguna metades por obra las ditas cosas por manera que sea servicio de Dios e bien avenir de la cosa pública.

Datam en la Casa de Valldaura, a .XXX. días de julio en el anyo de Nuestro Senyor .M.CCCC.X. La reyna Y[oland].

A los reverent, venerables padres en Christo, caros e bien amados nuestros, los arcebispe, bispes, justicia, nobles, barones, cavalleros, escuderos, ciutadanos e mandaderos de las ciudades e universidades del regno de Aragón, congregados en Çaragoça.»

ACA, reg. 2055, ff. 59-60.

VIII

Valldaura, 7 agosto 1410.

«La reyna Yolant.

Mossèn Luis. Ja creem haiats entès com lo Principat de Catalunya es convocat a Parlament, o ajust universal, a la vila de Montblanch, per tractar e parlar de la successió general del regne, e altres fets tocants lo benefici de la cosa pública, en los quals fets va tant a la feeltat e honor de cascú, que més no pot.

Et com vos siats tal persona en lo Principat de Catalunya que, tractant de tan alta cosa hi devets saber e sentir, e no devets per res soferir que en absència vostra, se tracte.

Per ço, vos pregam, afectuosament, que per retre vostre deute en les coses desús dites, e per amor de nos, no vullats per res fallir en lo dit ajust com aiam ferma confiança que vostre intenció es e serà a la vera justicia, tota afecció o interès privat apart jaquits, car de tal natura es l'acte que los leals homens açò deuen abraçar e tenir emprempat en la ànima.

Pregantvos que de vostra intenció sobre la dita anada nos vullats scriure sabents que'ns farets plaer.

Datam en la Casa de Valldaura, a .VII. dies d'agost, l'any de Nostre Senyor .M.CCCC.X. La reyna Y[oland].

Al noble e amat nostre mossèn Loys de Perellós.

Similes litere fuerunt misis infrascriptis:

Al egregi e amat nostre lo Compte de Pallàs.

Al noble e amat nostre mossèn Ramón de Bages.

Al noble e amat nostre mossèn Guerau de Rocabertí.
 Al noble e amat nostre en Guillèm Huc de Rocabertí.
 Al amat nostre en Bernat de Cruilles.

Nomine regine scriptum in dorso.»

ACA, reg. 2055, f. 60.

IX

Valldaura, 7' agosto 1410.

«La reyna Yolant.

Veçcomte. Certificamvos com nos havem rebut dins dos jorns, tres cavalcadors ab letres del rey de França, e del duch de Burgunya, e del duch de Berri; e aximateix havem rebudes letres de la reyna nostra filla, scrites a París, ab les quals tots en concòrdia nos fan saber com la dita reyna, nostra filla, ab son fill, e ab sa noia, s'en venen a Besés, o a Narbona, e ven en companyia lur, lo frare del duch de Borgunya, qui dels afers de la successió d'aquest regne sobre lo acte o procés de justícia li és stat per lo rey, e per tots los senyors concordantment donat, e per ell agradablement près càrrech special. Lo rey, e los dits duchs nos han fet saber que sobre aquests afers e la persecució de aquells an cor de metre encontinent cos e bens, e tot quant que ha.

Més avant, vos certificam, com han scrit als senescals de Lenguadoch que sobre aquestes coses presten obediència e manament a la dita reyna, nostra filla.

Item, los desús dits rey e duchs, scriuen al vezcomte de Narbona, que per res no donen consell, favor ni ajuda, com venga contra la Corona de Aragó, la qual per justícia és e pertany a nostra net, e ells ho han per cosa pròpia.

Item, los desús dits rey e duchs, scriuen a tots los stats d'aquesta terra de lur intenció.

Item, scriuen al infant de Castella, al duch de Gandía, e al comte d'Urgell, molt bones letres justificades e sforçades.

Item, scriuen al comte de Fox, e vezcomte de Castellbò, faentlos saber com la Casa de França ab concòrdia e amistat de tots los senyors, prenen la persecució de aquesta justícia per lur pròpia, convidantlos e amparantlos que li vullen valer.

E per ço, com sabem n'aurets plaer, vos ne fem menció en la present.

Veçcomte, ja creem haiats entès com lo Principat de Catalunya es convocat a parlament o ajust universal a la vila de Montblanch, per tractar e parlar de la successió general del regne, e altres fets tocants lo benefici de la cosa pública, en los quals fets va tant a la feultat e honor de cascú que mes no pot.

Et com vos siats tal persona en lo Principat de Catalunya, que tractant de tan alta cosa hi devets saber e sentir, et no devets per res soferir, que en absència vostra, se tracte tant gran fet.

Per ço, vos pregam afectuosament que per retre vostre deute en les coses desús dites, e per amor de nos a qu'n farets gran plaer, no vullats per res fallir en lo dit ajust, com haiam ferma confiança que vostre intenció, és e serà a la vera justícia, tota afecció o interès privat apart jaquits, car de tal natura es l'acte que los leals homens aço deuen abraçar e tenir empremtat en la ànima.

Pregantvos de vostra intenció sobre la dita anada nos vullats scriure, sabents que'ns farets plaer.

Dada en la Casa de Valldaura, a .VII. dies d'agost, l'any de Nostre Senyor .M.CCCC.X. La reyna Y[oland].

Al noble e ben amat nostre mossèn Pere de Fenollet, vezcomte d'Illa e de Canet.

Similis litera fuit missa Rogerio Bernardo de Pallars.»

ACA, reg. 2055, f. 60 v.º

X

Valldaura, 19 agosto 1410.

«Molt car cosí. Una letra vostra havem rebuda, per la qual havem vista la bona e justificada intenció que vos havets per lo interès de nostre oncle lo duch, vostre pare, e per vos, en la successió del regne, com digats que havets per clara informació que la justícia de la dita successió és del dit duch, vostre pare, e après d'ell vostra, la qual volets e us plau que sia vista e declarada breument. E on nos fos d'ell ni vostra que hauriets plaer fos de nostre net, per molts sguarts en vostra letra contenguts. E volrriets ab la part de nostre net ésser una cosa, que lo un forçàs e aydàs la justícia del altre, segons en la dita vostra letra molt amigablement e justificada és contengut.

A la qual vos responem que us fahem moltes gràcies de la proferta, bona e justificada que per la dita rahó nos fets. E loam molt vostra intenció, com aqueixa sia la via e carrera que tota persona que am Déu e les sues coses, o aquelles que cuyda a conseguir, dèn tenir e servir. E siats cert que per aqueixa oppinió que havets ultra lo mèrit que haurets de Nostre Senyor Déu, ne aconseguirets en lo món, lahor gran, e bona fama, ab multiplicació de bens, e honor, e vostre dret e justícia, com que valla més no valrà mey[n]s.

Perque molt vos ne loam, e vostre consell havem e reputam per molt savi e discret. E de nos, vos dehim, que tota vegada sens variar havem

hauda e havem e haurem aquexa matexa intenció, e sabem que nostre net, e tots los reys e senyors de son linatge han la intenció areglada en lo dit feyt, a la justícia e la prosecució de aquella, volen e cntenen fer sens scàndel, amigablement per servir de Déu, e bé avenir de tots los regnes e terres de qui és l'interès de nostre molt car nebot, lo infant don Ferrando de Castella, sabem certament que ha aquexa matexa justificada e honesta intenció.

Es ver que's diu, que alguns fan preparatoris de enantar, de fet algun temps s'en penediràn, o n'hauràn maior conexença, com sia cosa scandelosa al regne, e de gran dan a les jents, car deurien pensar, los que açò aconsellen, que no son tan poch los competitors, ni alcun d'ells, que per dubte de res s'estiguen de proseguir, demanar, e haver ço que'ls pertany per justícia. Dolemnos del scàndel, en càs que y vinga, ço que Déus no vulla, per la compassió de les jents de la terra, les quals amam.

E certificamvos que nos havem per clar, que la justícia sens alcun dubte és dels fills e descendents mascles del senyor don Johan, senyor e marit nostre; e pensam, certament, que la aconseguiràn.

Si càs era que lo duch, vostre pare, e après vos, hi haiats mellor dret que ells, nos pregam Déu que la dita justícia vos lex davant tots altres aconseguir pacíficament, com nos n'auriem gran plaer. E en lo dit càs o conexerets bé, e sabem que los senyors de son linatge, vos hi aydaràn per molts sguarts, e Déus primerament, qui serà vostre aydador.

E us certificam que nos los havem ja scrit de vostre intenció, e vos ne cobraret breument bona resposta.

E sia la Santa Trinitat vostra guarda.

Dada en Valldaura a .XIX. dies d'agost, l'any de Nostre Senyor .M.CCCC.X. La reyna Y[oland].

Domina regina mandavit michi
Bernardo de Gallach, protonotario.

La reyna Yoland. Al molt car e amat nebot nostre don Alfons, comte de Dènia.»

ACA, reg. 2055, ff. 62-62 v.º

XI

Valldaura, 20 agosto 1410.

«La reyna Yoland.

Mossèn Luch. Certificamvos, com nos havem rebuda una letra de nostre car cosí lo comte de Dènia, de la qual havem haud plaer, com per aquella havem sabut sa bona e justificada intenció que hà, en los afers de la successió del regne, la qual aferma pertànyer al duch, son pare.

Et loam molt a vos, e als altres qui de prop li stàn, el aconsellen, car demostrau, seny, saviesa, virtut e dilecció, tot ensemps, per la qual aconseguirets gran laor e bona fama, e a son dret de acreximent e gran afecció.

Perque vos pregam, que en lo dit justificat propòsit lo consellets. De nos vos dehim que aquella intenció que ell hà, axi vès la justícia, com vès nostre net, nos havem vès ell, et conèxer ho hà per obra, venint lo càs. Et ja n'avem escrit en França ab còpia que'n havem tremesa al rey e al duch de Borgunya de sa letra.

Dada en Valldaura a .XX. dies de agost l'any de la Nativitat de Nostre Senyor .M.CCCC.X. La reyna Y[oland].

Al amat nostre mossèn Luch de Bonastre.

Similis litera fuit directa Bernardo de Vilariy, militi.»

ACA, reg. 2055, ff. 62 v.º-63.

XII

Valldaura, 20 agosto 1410.

«La reyna Yoland.

Micr Johan. Nos havem hauda informació de vostra bona intenció que haveu en los afers y actes de la successió del regne, en los quals per part de nostre net, ell e tots los senyors de son linatge, han honest e justificat voler, lo qual no exirà fora los tèrmens de justícia, si donchs per resistir a alcun que volgués fer de fet no's feya.

Et hauriem gran plaer, lo qual vos reputarem a servir singular, que vos acceptasseu embaxada per los stats d'aquex regne, car semblant persona que vos sou, axí ornada de sciència, lealtat e bones costums, deu caber en tals actes, e no s'en deu escusar.

Perque vos pregam, que no us escusets, ans donets tota obra que hi siats, car ferse deu, en tal e tan singular fet. E per ço, com per ventura nos poriets haver dupte de alguns mals volents vostres pasats, nos havem parlat ab mossèn Guerau, mossèn Berenguer Arnau, e mossèn Pere de Cervelló, los quals per contemplació nostra, e dels afers, no solament s'estarien de fer-vos enuig, ans vos faràn e's convidaràn fese fer a vos, tot aquell plaer e honor que poràn, axi com farieu al major servidor e familiar que nos havem.

E si'n volets scriptura de lur mà o en altra manera fets nos ho saber, car axi's farà com volrets.

Dada en Valldaura a .XX. de agost, any .M.CCCC.X. La reyna Y[oland].

Dirigitur Iohanni Mercaderii, legum doctori.»

ACA, reg. 2055, ff. 63-63 v.º

XIII

Valldaura, 26 agosto 1410.

«Molt car nebot. Entès havem per relació de mossèn Arnau de Santa Coloma, la bona e justificada intenció que vos havets en los afers de la successió del regne de Aragó, car jatsia n'aguesem hoydes vulgarment noves contràries. Empero, tots temps pensam de vos, ço que al dit mossèn n'Arnau havem hoit dir, car vullats per esguart del parentiu que havets ab nostres fills e nets, vullas per sguart de la aliança e deute, que havets ab la Casa de França, que aquesta persecució de justícia ha presa per pròpia, e per molts altres sguarts no podiem pensar de vos que cóntra lur justificada volentat, e en tan clara justícia com nostres nets han, a la qual no ha negún contrari fundat, vos venguesets acordadament en ajuda o favor de negú. Per que vos pregam, que en vostre bò e justificat propòsit vullats, tots jorns, star e continuar, en tal manera que'n puxats haver, laor, honor é condigna retribució de mèrits. E si per vos, molt car nebot, podem fer alcunes coses que tornen a honor vostre, scrivits-nos ab confiança.

Dada en la Casa de Valldaura, prop Barchinona, a .XXVI. dies de agost, l'any .M.CCCC.X. La reyna Yolant.

Al molt car, e molt amat nebot nostre, mossèn Johan de Fox, Vez-comte de Castellbò.»

ACA, reg. 2055, f. 65 v.º

XIV

Valldaura, 28 agosto 1410.

«La reyna Yoland.

Mossèn Bernat. Nos havem comanada creença a n'Anthoni Rigau, de algunes coses que us ha a dir de part nostra, toquants los affers de la successió d'aquest regne pertanyent per vera e clara justícia al net del senyor rey don Johan, marit e senyor nostre, qui Déus haia. Perque, vos pregam afectuosament, donets fe e creença a tot ço que lo dit Anthoni vos dirà, de part nostra, e fer en lo dit feyt, ço que's pertany de vos, e nos fermament confiam. E si per algunes coses volets de part deçà toquants vostra honor que nos façam, scrivitsnos ab bona confiança.

Dada en la Casa de Valldaura, prop Barchinona, a .XXVIII. dies de agost, l'any .M.CCCC.X. La reyna Y[olant].

Al noble e amat nostre, mossèn Bèrnat de Cabrera, mestre justicier del regne de Sicilia.

Memorial de ço que la senyora reyna dona Yolant, ha comanat a n'Anthoni Rigau, que deù dir al noble mossèn Bernat de Cabrera.

Primerament, donades les letres que la dita senyora li tramet, li digua lo stament en que los afers de aquesta terra stàn après mort del rey, lo qual stament ell ha vist, com tenga tants caps e tants rasonaments, que bonament no's poria scriure. Màs, ell, qui ho ha vist, informelo de la veritat.

Item, que li diga de part de la senyora, com la dita senyora hauria plaer que ell és tan senyalada persona en lo regne, fos de part de çà, en lo tracte e menegament de aquests afers, en lo qual tracte va e pereria tot lo bon stament de tots los regnes e de la cosa pública.

Item, que diga la intenció e petició de la dita senyora, e sa part, han en los affers de la successió, com és justa, sens algun mal tracte o barat, solament demanant justícia planament, apellats tots aquells qui dret hi pretenen, o en gran plaça per los staments de la terra, vista e examinada.

Item, com la senyora reyna ha gran afecció e voler al dit mossèn Bernat e a sa honor, e ha cor venint lo càs de prosperar e exalçar sa casa; e com la dita senyora se recorda be de la petició de Vich, la qual lo dit mossèn Bernat feya vivint lo senyor rey don Johan, la qual la dita senyora li promet fer, obtenir, e no solament aquella, mas tota altra petició e demanda que ell faça per justícia, per que concloent lo prech e encàrrech de part de la dita senyora que si posible li hera passàs a les parts de çà, com la sua presència obraria molt en aquesta justícia.»

ACA, reg. 2055, ff. 66-66 v.º